

ЛІТЕРАТУРА

1. Гундорова Т. Модернізм в ситуації «кінця постмодернізму» або дискусія навколо інших модернізмів (словянська перспектива) [Текст] / Тамара Гундорова // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен, 2014. – Т. 19. – С. 164–180
2. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки [Текст] / Жаклін Рюс ; [пер. з фр. В. Шовкун]. – К. : Основи, 1998. – 669 с.

*Н.І. Серебряннікова,
кандидат історичних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ЛІКУВАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку етнологічної науки при проведенні польових досліджень фахівці ставлять перед собою наступне запитання, яке сформулювала О. Є. Левкієвська: «Що ми збираємо, яким чином ми це робимо, та що ми отримуємо в результаті? Чи адекватно відображає цей матеріал автентичну народну традицію?».

Під час обговорення проблематики і методики польових досліджень, як правило, акцентується увага на передбачуваній вірогідності й об'єктивності польових матеріалів, термінологічних дискусіях а також дискусій з приводу коректності взаємин «дослідника» і «інформанта». Ми в своїй роботі, крім цих проблем підніmemo й проблему специфіки регіональних досліджень стосовно народної лікувальної практики Південного регіону України, тим більше, що найбільш продуктивним дослідження є в зонах активних міжетнічних контактів і взаємовпливів. До таких регіонів, і належить Південь України, що характеризується поліетнічним складом й досвідом спільного проживання представників різних національних груп.

Історія дослідження народної медичної практики слов'ян свідчить про те, що методики збору польового матеріалу та його інтерпретації залежали від тих завдань, які ставили перед собою дослідники а також від кон'юнктури етнографічної науки.

Вивченню народної медицини вчені систематично стали приділяти увагу ще з середини ХІХ ст. Це знайшло відображення в великій кількості програм та запитальників, статей, спеціальних досліджень. В них розглядалися різні аспекти даної проблеми, а саме: етіологія захворювань, методи лікування, замовляння тощо. Період з 1920-х рр. по 70–80 - ті рр. ХХ ст. у вивченні народної медичної практики характеризувався відносним затишшям. А в тих, дослідженнях, що проводились та результати яких були опубліковані, основна увага приділялась раціональним аспектам народної лікувальної практики. В той же час для фольклористів об'єктом дослідження виступала лише усна народна творчість, тобто замовляння. З 1970–80 - х рр. зацікавлення до цієї теми як з боку фахівців, так і з боку суспільства посилювалось. Воно спровокувало цілу низку публікацій та досліджень стосовно народної медицини, як описового, так і аналітичного характеру.

З 90-х рр. ХХ ст. піднялась нова хвиля наукового інтересу в галузі традиційної медичної практики, в тому числі на території Південно-Західної України.

Польові дослідження народної лікувальної практики, які проводились на території Південно-Західної України протягом до таких українських сіл - **Десантне** (Галілешти), **Шевченкове** (Карамахмед) Кілійського району, **Ларжанка** Ізмаїльського району, **Новокостянтинівка** (Костянтинівка, Тарасівка), **Гаївка** (Гаївка, Толстуха, Болгарка) Роздільнянського району; російських сіл – **Василівка** (Васильєвка, Подковка), **Приморське** (Жебріяни) Кілійського району, **Нова Некрасівка** (Кугурлуй), **Муравльовка** Ізмаїльського району; болгарських сіл – **Суворове** (Шикірлі-Китай) Ізмаїльського району, **Городне** (Чійшія), **Владичень** (Імпущита), **Василівка** (Вайсал) Болградського району, **Євгенівка** Тарутинського району; болгаро-гагаузьких сіл – **Червоноармійське** (Кубей) Болградсь-

кого району; російсько-українських сіл – **Мирне** (Карячка) Кілійського району, **Демідове** (Демідове, Яківлівка), **Златоустове** (Софіївка, Златоустове, Лисенкове) Березовського району; українсько-молдавських сіл **Фурманівка** Кілійського району Одеської області, привели нас до наступних висновків, які стосуються методів та методології дослідження:

I. Перший етап – це збір польового матеріалу.

- вивчення народної медицини потребує використання декількох варіантів проведення дослідження – за допомогою: 1. запитальників з чіткою структурою та поставленими завданнями; 2. бланків фіксації термінів (головною метою яких є з'ясування тих чи інших термінів та понять); 3. методу включеного спостереження (якщо це можливо з відеокамерою); 4. біографічний метод.
- регіон з поліетнічним населенням, яким є Південна Україна, вимагає використання програм та запитальників, які б враховували цей аспект. Тобто в програмі обов'язково повинні бути присутніми запитання про місцеві назви хвороб, трав, обрядових дій тощо, а також запитання, які направлені на з'ясування аналогічної інформації відносно сусідніх етносів.
- важливим питанням є процес «вибору» інформанта. Враховуючи те, що народна лікувальна практика містить два основних рівні побутування – професійний та народний, інформантом може стати будь-яка людина. Але слід враховувати, що народна медицина, особливо ритуальні аспекти, відноситься до галузі «небезпечних знань» для об'єкту лікування, а також до галузі «закритих знань» для їх носія (знахаря).
- опитування бажано проводити з використанням диктофону. Особливо це важливо, коли респондент описує обрядову дію з використанням замовлянь та примовок.
- комунікативна ситуація повинна бути сприятливою для респондента, що дозволить більш ефективно провести опитування. А також зрозуміти контекст побутування того чи іншого ритуалу.
- обов'язковою є фіксація року народження, професії, національності та віросповідання респондента. Оскільки така інформація надає можливості більш об'єктивно проаналізувати умови побутування цієї інформації не тільки на рівні суспільства, що вивчається, а також на рівні кожної особи.
- на сучасному етапі важливими є запитання, які стосуються джерела знань, змін в проведенні профілактичних та лікувальних дій, а також відношення до такої практики офіційної медицини, церкви та органів влади.
- фіксація польового матеріалу повинна проводитись у вигляді рукописних, ілюстративних, фото-, відео-, аудіоматеріалів.

II. Другий етап – інтерпретація матеріалів.

У процесі узагальнення, відтворення та інтерпретації зібраних даних можливим є використання наступних методів:

- порівняльно-історичний в синхронному та діахронному зрізах (для виявлення регіональної та етнічної виразності, реконструкції початкових форм обрядодії);
- типологічний (для дослідження ареалів поширення тих чи інших явищ, пов'язаних з народною медициною);
- комбінаторний метод (який полягає у складенні типологічних таблиць за хворобами та їх якостями);
- структурно-функціональний аналіз з метою простежити знакове навантаження обрядів та їх складових.

Виходячи з досвіду проведення польових етнографічних досліджень, можемо засвідчити наступні проблеми, пов'язані з методикою та методологією вивчення традиційної медицини.

- Перша проблема полягає в неможливості надати об'єктивний аналіз в діахронному зрізі, оскільки, як ми зазначали, сам факт того, що дослідження другої половини XIX ст. – та практично всього XX ст. носили «вибірковий» характер. Тобто відбувалася суб'єктивна фіксація матеріалів та їх опис.

- Друга проблема полягає в тому, що в зв'язку з поліпшенням медичного обслуговування в селах а також із офіційними заборонами на проведення лікувальних обрядодій, був втрачений цілий пласт носіїв цієї традиції та знань.

- Третя проблема полягає в дуже швидкому процесі трансформації самого поняття «сакрального знання» в селах, пов'язаному з діяльністю ЗМІ.

- Четверта проблема полягає саме в різноетнічній специфіці регіону, оскільки для дослідника впливає мовна проблема та проблема стереотипів, характерних для того чи іншого етносу.